

אייר התשע"ה

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

מה מלמד המבנה של פרשת הברכות והקללות

לפרשת בחוקותי (על פי שיעור של הרב אלחנן סמט)

שמשתלשל מהן ב-33 פסוקים. ואכן, בין פסוק יג לפסוק יד ישנה הפסקה של פרשה פתוחה.

מבנה זה מחלק אפוא את היחידה הספרותית לשני חלקים שאמנם אינם שווים באורכם, אך היחס ביניהם אינו סתמי: הברכות תופסות רבע מן היחידה הספרותית, והקללות – שלושה רבעים. יחס כמותי זה שבין הברכות לקללות עורר תמיהה כבר בדברי חז"ל.

3. כך נאמר בתנחומא ראה, ד:

שלא יאמרו הבריות: כשבא משה לברכנו – מעט ברכנו. וכשבא לקללנו – הרבה קללנו. כיצד? הקללות שבתורת כהנים שלוש פסוקים חסר אחד¹. והברכות – אחד עשר!

מפרשי הפשט ענו על השאלה בדרכים אחדות של פשט, ולדוגמא ראבי"ע.

4. ראבי"ע בסוף פירושו לפסוק יג:

וריקי מוח אמרו כי הקללות רבות מהברכות, ולא אמרו אמת. רק נאמרו הברכות כלל, ונאמרו בקללות פרטים ליירא ולהפחיד השומעים. והמסתכל היטב – יתברר לו דברי.

ובכן, לדעתו ההבדל בין הברכות לקללות אינו אלא ברטוריקה, אך לא במהות. הברכות נאמרו בקיצור בדרך של 'כלל', ואילו הקללות – שהן היפך הברכות אך אינן מרובות מהן, נאמרו באריכות ובפירוט. מטרת השינוי הזה בסגנון הצגת הקללות ברור: "ליירא ולהפחיד השומעים", ומכאן חוסר האיזון ה**ספרותי** בין הברכות לקללות.

אולם מה שראה ראבי"ע כפירוט שנועד ליירא ולהפחיד, ראה ר' נפתלי הירץ ויזל ב'ביאורי' לספר ויקרא כגילוי

הברכות והקללות שבפרשות בחוקותי, הפרשה החותמת את ספר ויקרא, הן חלקו השני של דיבור ארוך של ה' אל משה שנאמר לו **בהר סיני**, עוד בטרם הוקם המשכן ועוד בטרם החל הדיבור של ה' אל משה להינתן לו באהל מועד (- החל מראשו של חומש ויקרא, כאמור בפסוק הפותח אותו). חלקו הראשון של הדיבור הארוך הזה שניתן למשה בהר סיני הוא פרשת בהר כולה, ופתיחתו,

1. ויקרא כ"ה א:

וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר.

חתימתו של הדיבור הזה באה בסיומן של הברכות והקללות, בסוף פרק כ"ו.

2. ויקרא כ"ו, מ"ו:

אלה החקים והמשפטים והתורות אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל בהר סיני ביד משה.

על אף השייכות הזו של הברכות והקללות למצוות שבפרשת בהר, ברור שהן מהוות יחידה ספרותית בפני עצמה, שיש לה מאפיינים תוכניים, סגנוניים ומבניים המבדילים אותה מפרשת בהר. בעוד פרשת בהר מכילה קובץ מצוות, ועל כן סגנונה משפטי, הרי שפרשת הברכות והקללות מהוות 'נאום' שהוא סוגה ספרותית בעלת מאפיינים שונים מאוד מאלו של פרשה הלכתית.

הבחנה זו בין שני חלקי הדיבור של ה' אל משה מביאה אותנו לשאלה: מהו המבנה הספרותי של נאום הברכות והקללות (כ"ו, ג-מו), וכיצד יכולה חשיפת המבנה לתרום להעמקה בהבנתה של פרשה זאת?

היחס הכמותי בין הברכות לקללות

המבנה של נאום הברכות והקללות – כ"ו, ג-מו – מוכתב לכאורה על ידי תוכנו, העובר שינוי דרסטי במעבר מפסוק יג לפסוק יד: עד פסוק יג ניתנות 'הברכות' בפסקה בת 11 פסוקים (ג-יג); מפסוק יד ועד חתימת היחידה הספרותית בפסוק מו ניתנות 'הקללות' ומה

¹ הפסוקים האחרונים ביחידת 'הקללות' הם פסוקי נחמה, אלא שהגבול בין 'הקללות' לבין 'הנחמה' הבאה לאחריהן אינו ברור, ועוד נדון בו בהמשך עיונו. נראה שהדרשן מחסיר מ-33 הפסוקים רק את הפסוקים הוודאיים שאינם קשורים לקללה, והם פסוקים מב, מד-מה ופסוק החתימה מו.

הניכרת לעין, יש משמעות גם לחלוקה לשתי מחציות שיש ביניהן הקבלה. ולכן בוחן הרב סמט את האפשרות הזאת גם בפרשתנו.

חלוקת הברכות והקללות לפרשות מסורה מאשרת לכאורה את החלוקה שנידונה בסעיף הקודם: החלוקה העיקרית והבולטת, שבה יש הפסק פרשה פתוחה, היא בין פסוק יג – חתימת הברכות, לפסוק יד – תחילת הקללות.

ברם החלק העיקרי של פרקנו – חלק הקללות – נחלק אף הוא לשתי פרשיות מסורה, שההבחנה ביניהן פחות בולטת, כיוון שהרווח ביניהן הוא של פרשה סתומה: פרשת המסורה האחת כלולה בפסוקים יד-כו (והיא בת 13 פסוקים), ואילו האחרת כלולה בפסוקים כז-מו (והיא בת 20 פסוקים).

6. ויקרא כ"ו יד-מ"ו:

יד ואם-לא תשמעו לי ולא תעשו את כל-המצות האלה . טו ואם-בחקתי תמאסו ואם את-משפטי תגלגל נפשכם לבלתי עשות את-כל-מצותי להפרכם את-בריתי . טז אף-אני אעשה-זאת לכם והפקדתי עליכם בהלה את-השחפת ואת-הקדחת מכלות עינים ומדיבת נפש וזרעתם לריק זרעכם ואכלהו איביכם . יז ונתתי פני בכם ונגפתם לפני איביכם ורדו בכם שנאיכם ונסתם ואין-רדף אתכם .

יח ואם-עד-אלה לא תשמעו לי ויספתי ליסרה אתכם שבע על-חטאתיכם . יט ושברתי את-גאון עיני ונתתי את-שמיכם כפרזל ואת-ארצכם כנחשה . כ ותם לריק כחכם ולא-תתן ארצכם את-יבולה ועץ הארץ לא יתן פרו .

כא ואם-תלכו עמי קרי ולא תאבו לשמע לי ויספתי עליכם מפה שבע כחטאתיכם . כב והשלחתי בכם את-חית השדה ושפלה אתכם והכריתה את-בהמתכם והמעיטה אתכם ונשמו דרכיכם .

כג ואם-באלה לא תוסרו לי והלכתם עמי קרי . כד והלכתי אף-אני עמכם בקרי והפיתי אתכם גם-אני שבע על-חטאתיכם . כה והבאתי עליכם חרב נקמות נקם-ברית ונאספתם אל-עריכם ושלחתי דבר בתוככם ונתתם ביד-אויב . כו בשברי לכם מטה-לחם ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד והשיבו לחמכם במשקל ואכלתם ולא תשבעו .

כז ואם-בזאת לא תשמעו לי והלכתם עמי בקרי . כח והלכתי עמכם בחמת-קרי ויסרתי אתכם אף-אני שבע על-חטאתיכם . כט ואכלתם בשר בניכם ובשר בנותיכם תאכלו . ל והשמדתי את-במתיכם והכרתי את-חמניכם

חסד א-לוהי לישראל. לאחר הביאו את דברי ראב"ע, הוא מגיב עליהם.

5. ר' נפתלי הירץ ויזל ב'ביאור' לספר ויקרא בפירושו לפסוק טז:

ויותר מזה (- ממה שאמר ראב"ע) אני אומר: שהברכות רבות מקללות! ואם תשים לבבך לדברינו בענין מחלוקת (- חלוקת) הברכות והקללות – תבין מריבו הקללות חסדי ה' ורחמי על עמו.

בדבריו הקודמים ציין בעל ה'ביאור' כי הקללות באות בחמישה 'סדרים'. בעוד שהברכות נתונות במסגרת של תנאי אחד "אם בַּחֲקָתִי תִלְכוּ... וְעִשְׂתֶּם אִתָּם" (פסוק ג) ותוצאה אחת (פסוקים ד-יב²), הרי שהקללות נתונות במסגרת של חמישה מחזורים שבהם חמישה תנאים ותוצאותיהם:

מחזור ראשון:	התנאי – יד-טו	התוצאה – טז-יז
מחזור שני:	התנאי – יח	התוצאה – יח-כ
מחזור שלישי:	התנאי – כא	התוצאה כא-כב
מחזור רביעי:	התנאי – כג	התוצאה – כד-כו
מחזור חמישי:	התנאי – כז	התוצאה – כח-לט

נשוב עתה אל דברי רנ"ה ויזל:

שהרי בברכות הבטיח שאם ילכו בחוקותיו, ישיגום מיד סדרי הברכות כולם עד בלי די, ואם כן אם ימאסו בחוקותיו להפר בריתו, היה ראוי שיחולו עליהם מיד הקללות הקשות כולם! ומן הכתובים אנו למדין שגם אם ימאסו ויפרו, לא ישיגום הקללות כאחת, אלא בראשונה יענם בתולדות קלות להחרידם, אולי ישובו. ואם לא ישובו, ישלח בסדר אחד. ואם עדיין לא ישובו, ישפטם בסדר השני. ואם יעמדו במרדם, ישיגום הסדר השלישי והרביעי, ואם בכל זאת לא ישובו, אז תשיגם הקללה הגדולה עד לאין מרפא.

הרי שאריכות הקללות מלמדת דווקא על ארך אפיו של ה', והן מכילות חסד ורחמים!

האפשרות למבנה בן שתי מחציות

כידוע הרב סמט סובר שהמבנה האופייני ליחידות ספרותיות רבות במקרא, הוא מבנה שיש בו שתי מחציות הדומות זו לזו באורכן והמקיימות ביניהן הקבלה כלשהי. הנסיבות המיוחדות של פרשת הברכות והקללות, כפי שהוסברו בסעיף הקודם, נראות בלתי מתאימות בעליל למבנה מעין זה. אבל לדעת הרב סמט גם בפרשה שלנו יש לבחון את האפשרות כי לצד החלוקה

² פסוק י"ג מהווה חתימה חגיגית להתחייבות שבברכות: "אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים מהית להם עבדים ואשבר מטת עיניכם ואלוף אתכם קוממיות".

אמנם ברור שפרק כ"ו נחתם בפסוקי נחמה, והללו אינם כלולים במחזור החמישי, אלא שיש קושי לקבוע את הגבול המדויק שבו מסתיימים פסוקי הקללה ומתחילים פסוקי הנחמה, והדבר כרוך בשאלות פרשניות אחדות. המקום הראשון שמעלה על הדעת כי שם מתחילים פסוקי הנחמה הוא בפסוק לד:

אז תרצה הארץ את שבתתיה כל ימי השמה ואתם בארץ איביכם. אז תשבת הארץ והרצת את שבתתיה.

כאן מדובר לראשונה על ריצוי העוון. ברם, דבר זה קשה: מפסוק לו ואילך ממשיכים פסוקי הקללה במלוא חומרם: העם הגולה בארצות אויביו ימשיך ליפול (פסוקים לח-לט):

"ואכלה אתכם ארץ איביכם. והנשארים בכם ימקו בעונם..."

בפסוק מ' שוב נראה שמתחילים פסוקי נחמה:

והתודו את עונם ואת עון אבתם במעלם אשר מעלו בי ואף אשר הלכו עמי בקרי.

וידוי וחזרה בתשובה הם פתח לגאולה. אך להפתעתנו

אנו קוראים בפסוק הבא (פסוק מ"א):

אף אני אלך עמם בקרי והבאתי אתם בארץ איביהם, או אז יכנע לבבם הערל ואז ירצו את עונם.

חציו הראשון של פסוק זה מחזירנו אל פסוקי הקללה, על אף הווידוי שקדם לו, ואילו בחציו השני אנו מגיעים במפתיע שוב לכניעת הלב ולריצוי העוון.

הרב הופמן מפרש (בעמ' רנו) כי חציו הראשון של הפסוק ממשך את הווידוי המתואר החל מהפסוק שלפניו. על מה יתוודו ישראל בגלות?

7. בתוך מירכאות מובאים דברי הרב הופמן:

1. **והתודו את עונם ואת עון אבתם...**

2. **ואף אשר הלכו עמי בקרי – "גם זה שייך אל הווידוי"**

3. **אף אני אלך עמם בקרי – "הם יתוודו שעוונותיהם גרמו להם את העונש שהגיע להם"**

4. **והבאתי אתם בארץ איביהם – "אינו אלא המשך של**

'אף אני אלך' והוא חלק מן הווידוי."

משמעות הווידוי הזה, שיש בו הודאה על החטא ויש בו צידוק העונש, מסוכמת בחציו השני של הפסוק: "או אז יכנע לבבם הערל", ותוצאת כל זאת: "וְאִזּוּ יִרְצוּ אֶת עֲוֹנֵם".

ונתתי את-פגריכם על-פגרי גלולכם ונגעלה נפשי אתכם. לא ונתתי את-עריכם חרבה והשמותי את-מקדשיכם ולא אריח בריח ניהחכם. לב והשמותי אני את-הארץ ושממו עליה איביכם הישבים בה. לג ואתכם אזרה בגוים והריקתי אחרים חרב והיתה ארצכם שממה ועריכם יהיו חרבה. לד אז תרצה הארץ את-שבתתיה כל ימי השמה ואתם בארץ איביכם אז תשבת הארץ והרצת את-שבתתיה. לה כל-ימי השמה תשבת את אשר לא-שבתה בשבתתיכם בשבתתכם עליה. לו והנשארים בכם והבאתי מרד בלבבם בארצת איביהם ורדף אתם קול עלה נדף ונסו מנסת-חרב ונפלו ואין רדף. לז וכשלו איש-באחיו כמפני-חרב ורדף אין ולא-תהיה לכם תקומה לפני איביכם. לח ואבדתם בגוים ואכלה אתכם ארץ איביכם. לט והנשארים בכם ימקו בעונם בארצת איביכם ואף בעונת אבתם אתם ימקו. מ והתודו את-עונם ואת-עון אבתם במעלם אשר מעלו-בי ואף אשר הלכו עמי בקרי. מא אף-אני אלך עמם בקרי והבאתי אתם בארץ איביהם או-אז יכנע לבבם הערל ואז ירצו את-עונם. מב וזכרתי את-בריתי יעקוב ואף את-בריתי יצחק ואף את-בריתי אברהם אצרכו והארץ אצרכו. מג והארץ תעזב מהם ותרח את-שבתתיה בהשמה מהם והם ירצו את-עונם יען וביען במשפטי מאסו ואת-חקתי געלה נפשם. מד ואף-גם-זאת בהיותם בארץ איביהם לא-מאסתים ולא-געלתים לכלתם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלקיהם. מה וזכרתי להם ברית ראשנים אשר הוצאתי-אתם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלהים אני ה'. מו אלה החקים והמשפטים והתורת אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל בהר סיני ביד-משה.

חלוקה המסורה מפרידה בין ארבעת המחזורים הראשונים של הקללות, לבין המחזור החמישי והגדול מכולן. הגבולות של ארבעת המחזורים הראשונים ברורים – כל אחד מהם פותח במילה "ואם" ומסתיים כשנפתח המחזור הבא אחריו. המחזורים הללו, כולם קצרים – בין שני פסוקים לארבעה כל אחד:

1. פסוקים יד-יז;

2. פסוקים יח-כ;

3. פסוקים כא-כב;

4. פסוקים כג-כו – ואורכם הכולל הוא 13 פסוקים.

ביחס למחזור החמישי נפתח בפסוק כז, נשאלת השאלה: היכן סיומו?

3 הדוחק בפירושו של רד"צ הופמן הוא זמן העתיד של הפעלים "אלך", "והבאתי" (בו"ו ההיפוך). לו היה כתוב: "אף אני הלכתי... ואביא..." היה פירושו מחזור. מצד שני, פירושו שהמילים בסוף פסוק מ' "ואף אשר הלכו עמי בקרי" הן חלק מן הווידוי, הוא פירוש שאין להסתפק בו, וכיוון שהמילים "אף אני אלך עמם בקרי" נראות כהמשך למילים הקודמות, אם כן צודק הרב הופמן שאף הן שייכות לווידוי. בעיונה של נחמה ליבוביץ ע"ה "והתודו את עונם" (עיונים חדשים בספר ויקרא', עמ' 459-466) מובאים פירושים רבים נוספים לקושי שבפסוק מא, וכולם דחוקים.

בדור המוזהר שאם לא ילך בחוקות ה' יחוה את החורבן והגלות, שאליו מדברת התורה בגוף שני כנוכח. אם כן, המחזור החמישי הוא בן 13 פסוקים – כמספר הפסוקים הכולל של ארבעת המחזורים הראשונים של הקללות. הפסק הפרשה (הסתומה) שבין פסוק כו ל-כו מחלק אפוא את הקללות לשני חלקים דומים באורכם, 13 פסוקים כל חלק. על טעמה של חלוקה זו של הקללות מבחינת תוכן נעמוד בסעיף הבא.

בחינה של מבנה היחידה הספרותית השלמה תגלה עתה כי קו החלוקה הזה, בין פרשת המסורה המסתיימת בפסוק כו לזו המתחילה בפסוק כז, מחלק את היחידה הספרותית השלמה לשתי מחציות דומות באורכן. המחצית הראשונה מכילה שתי פסקאות: א. הברכות (11 פסוקים); ב. ארבעת מחזורי הקללות הראשונים (13 פסוקים).

וגם המחצית השנייה מכילה שתי פסקאות: א. המחזור החמישי של הקללות (13 פסוקים); ב. פסוקי הנחמה והחתימה (7 פסוקים).

המבנה הכיאסטי של היחידה הספרותית מתבלט מייד:

הברכות (ג-ג)
מחזורי הקללות הראשונים (יד-כו)

מחזור הקללות האחרון (כו-לט)
הנחמה (מ-מו)

לכאורה נראה שמה שמפר את שוויון אורכן של שתי המחציות הוא ההפרש בין הפסקאות המצויות בהיקף היחידה: 11 פסוקים של הברכות לעומת 7 פסוקים של הנחמה והחיתום. אבל מציין הרב סמט, שמבחינת מספר המילים, דווקא שני חלקים אלו שווים באורכם: 116 מילים מצויות בברכות ו-117 מילים בפסוקי הנחמה והחתימה! (תופעה זו נובעת מכך שבפסוקי הברכות ישנם כמה פסוקים קצרים במיוחד (ג, ז, י, יא, יב) בעוד שפסוקי הנחמה מלאים וארוכים כולם) אי-השוויון הכמותי מצוי דווקא בין שני חלקי הקללה: למרות שבכל אחד מן החלקים הוא בן 13 פסוקים, הרי שבארבעת המחזורים הראשונים המצויים במחצית הראשונה יש 174 מילים, ואילו במחזור החמישי – 148 מילים בלבד.

לדעת הרב סמט, הקבלת פסוקי הברכות בראש הנאום לפסוקי הנחמה שבסיומו, הנובעת ממבנה הכיאסטי, רומזת לכך שלאחר התגשמות הקללה וחזרת העם בתשובה תחזור הברית לקדמותה והברכות יוכלו לחזור

נמצא, שבפסוקים מ-מא מתחילה התפנית החיובית: הווידי וכניעת הלב מביאים לריצוי עוונם של ישראל, ואז באה התגובה הא-לוהית (פסוק מ"ב): **וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב... וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר**. בזכירת ה' זאת טמון המפתח לגאולה, אלא שזו כבר אינה מתוארת בפרשתנו.

הפסוק הבא, פסוק מג, נראה כמחזירנו אל פסוקי הקללה: **"וְהָאָרֶץ תִּעֲזֹב מֵהֶם וְתִרְץ אֶת שְׁבִתֶיהָ בְּהִשָּׁמָה מֵהֶם וְהִם יִרְצוּ אֶת עֲוֹנֵם יַעַן וּבִיעַן בְּמִשְׁפָּטֵי מֵאֲסוֹ וְאֶת חֲקֵתֵי גְעָלָה נִפְשָׁם**. אולם פסוק זה אינו נועד אלא לסכם את שני תהליכי 'הרצייה' שתוארו לפני כן: את העונש על **הארץ** המתואר בפסוקים לא-לג, עונש שהביא לשממת הארץ ולרציית עוונה כמתואר בפסוקים לד-לה; ואת העונש על **העם הגולה** המתואר בפסוקים לו-לט, ואשר הביא לווידי העם ולרציית עוונם, כמתואר בפסוקים מ-מא. תהליך כפול זה הביא לזכירה כפולה של ה': את אבות העם ואת הארץ – פסוק מב. בפסוק מג בא סיכום כל זאת, ואת הפועל בעתיד **"תעזב"** ישלפרש כאילו נאמר בעבר **ינעזבה'** (בדומה להיפוך זמן הפעלים הנצרך בפסוק מא).

ומסביר הרב סמט, שרציית הארץ את שבתותיה בפסוקים לד-לה אינה חלק מפסוקי הנחמה, ורק רציית העם את עוונות בפסוקים מ-מא מהווה את ראשיתם של פסוקי הנחמה, מכיוון שקיים הבדל עקרוני בין רציית הארץ לבין רציית העם: רציית הארץ היא מטפורה – הארץ אינה עושה דבר כדי לרצות את השמיטות והיובלות שלא נשמרו בה, כשם שגם לא חטאה בכך. רציית העם את שבתותיה נעשית בעצם היותה שוממה. אולם רציית העם את עוונות נעשית בפעולה חיובית של העם – **"וְהִתְיַדְדוּ אֶת עֲוֹנֵם**". לפיכך מהווים פסוקים לד-לה, העוסקים בשממת הארץ לשם ריצוי שבתותיה, חלק מתיאור החורבן.

אמנם במה שנוגע ל**ארץ** – עצם התמשכותם של החורבן והשממה יש בו יסוד מכפר, אך אין כאן מעשה חיובי אלא מעשה פורענות. רק ווידי **העם** וכניעת לבבו בעקבות גלותו, היא הפעולה החיובית המרצה את עוונות ומביאה לזכירת ה' אותו.

לסיכום, המחזור החמישי של הקללות משתרע על פני פסוקים כז-לט, ואילו פסוקים מ-מה הם פסוקי הנחמה. ראייה לכך שבפסוק מ מתחילה פסקה חדשה היא שהחל במסוק זה ועד לסוף הפרשה (בפסוק מו) מדובר על העם בגוף שלישי, בעוד שמתחילת נאום הברכות והקללות עד פסוק לט מדובר אל העם כנוכח. הסבר אפשרי של הדבר הוא בכך, שווידי העם ותוצאותיו יהיו בדור רחוק, ולא

היחס בין ה' לארץ ובין ה' לעם הוא יחס של בעלות. בעלות זאת יוצרת מגבלות ביחסנו אל הארץ וביחסנו איש אל אחיו. אולם מעל ומעבר לכך היא יוצרת את תכנית החיים של העם בארצו – את חוק היובל. חוק זה, על כל פרטיו ודקדוקיו, קובע את אופי הקיום של העם בארצו – את הבטחת האחיזה של כל יחיד בנחלת אבותיו כשהוא בן-חורין. חוק היובל מסדיר את אופי הקיום של העם בארצו מכוח שני העקרונות "כי לי הארץ" – "כי לי בני ישראל עבדים".

משולש היחסים מתואר גם בברכות שבפרשת בחוקותי: כאשר עם ישראל יקיים את חוקות ה' ואת מצוותיו – ובעיקר את אלו שבפרשת בהר, יברך ה' את הארץ מברכותיו ויברך גם את העם. ברכה כפולה זו היא שתקבע את אופי ישיבת העם בארצו – את מערכת היחסים ההרמונית בבסיסו של המשולש.

9. המשולש בפרשת בחוקותי:

קל לראות שברכות ה' את הארץ מרוכזות ברובן בפסוקים ד-ו; ברכות ה' את העם מרוכזות בפסוקים ז-ט ושוב בפסוק יב. אולם הקיום המאושר של העם בארצו – אינו בא בכתוב בפסוקים בפני עצמם, אלא הוא מופיע **כתוצאות** שונות של ברכת ה' את הארץ ואת העם ועל כן הוא משולב בברכות אלו.

ומסביר הרב סמט, שכאשר יכיר העם בבעלות ה' על הארץ ועליו עצמו, ויחיה בארצו חיים הרמוניים המביעים את הכרתו הכפולה הזו, כלומר על פי חוק היובל ושאר החוקים המסדירים את חיי העם בארצו, אז ינהג ה' במאור-פנים ביחס לשני קנייניו – הארץ והעם, ואז גם קיום העם בארצו יהיה שלו ומאושר, ויכלול את הביטוי המוחשי להרמוניה השוררת במשולש היחסים הזה – את משכן ה'.

אולם כאשר יפר העם את מערכת התביעות הנגזרות מבעלות ה' על הארץ ועליו עצמו, כאשר לא יקיים את שבת הארץ ואת היובל, ויחיה את חייו בארץ שלא

ולהתקיים. אולם, אין באמת דמיון רב בין שני חלקים אלו. ומסביר הרב סמט, שמיעוט ההקבלות הלשוניות והענייניות בין הברכות ופסוקי הנחמה, נובע מכך שפסוקי הנחמה אינם מתארים את ביטול הקללות וחזרה אל הברכות – אין בהם תיאור של קיבוץ גלויות ושיבה לארץ לשם התיישבות ופריחה בה. 'הנחמה' בפסוקים אלו היא בשינוי היחס של ה' אל עמו **בעודו בגלות**.

מבנה זה, הנרמז לנו בחלוקת הפרשיות של המסורה, מעורר שתי שאלות:

א. מהו פשר חלוקת הקללות לשני חלקים? האם קיים הבדל מהותי בין ארבעת המחזורים הראשונים הקצרים למחזור החמישי הארוך?

ב. אחדותה של המחצית השנייה גלויה לעין: פסוקי הנחמה נובעים מפסוקי הקללה שקדמו להם (עד כדי כך שיש קושי לקבוע את הגבול ביניהם). האם גם המחצית הראשונה מאוחדת? הרי היא כוללת בתוכה שני חלקים מנוגדים שאינם נובעים זה מזה! ובכן, האם יש קשר מיוחד בין פסוקי הברכה לפסוקי ארבעת המחזורים הראשונים של הקללה, המצדיק לכלול אותן באותה מחצית?

בין ארבעת המחזורים הראשונים לבין המחזור החמישי

לדעת הרב סמט, על מנת להסביר את הקשר בין ארבעת מחזורי הקללות הראשונים – הקצרים לבין המחזור החמישי – הארוך, יש להתבונן על תפיסת מערכת יחסים בפרשות בהר-בחוקותי אותה ניתן לתאר אותה כמשולש: בראשו ניצב ה' ובבסיסו ניצבים הארץ והעם. בפרשת בהר מנוסחות **התביעות ההלכתיות** הנובעות ממערכת היחסים המשולשת הזאת, ואילו בפרשת בחוקותי מתוארות **התוצאות** השונות מעמידה או מאי-עמידה במערכת התביעות שבפרשת בהר.

8. נתאר תחילה ויזואלית את המשולש בפרשת בהר:

(כ"ה, י) "וקראתם דור בארץ לכל ישיבה... ושבבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו".

וְהִשְׁלַחְתִּי בְכֶם אֶת חֵיט הַשָּׂדֶה

ופגיעתה של זו היא בעם:

וְשָׂפְלָה אֶתְכֶם וְהִכְרִיתָה אֶת בְּהֵמַתְכֶם וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם

ולבסוף נפגע קיומו של העם בארצו:

וְנִשְׁמוּ דְרָכֵיכֶם.

מחזור רביעי (כג-כו):

ראשית, הפגיעה בעם (ויקרא כ"ו כה):

וְהִבַּאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נֶקֶמַת נֶקֶם בְּרִית... וְשִׁלַּחְתִּי דָבָר בְּתוֹכְכֶם וְנִתְתֶם בְּיַד אוֹיֵב.

אחר כך מתואר הרעב בארץ (ויקרא כ"ו כו):

בְּשָׁבְרֵי לֶחֶם מִטָּה לֶחֶם...

ושתי הרעות הללו משפיעות על קיום העם בארצו. הרעה

הראשונה גורמת (ויקרא כ"ו כה):

וְנֹאסַפְתֶּם אֶל עַרְיִכֶם

וכך נעזבים השדות והכפרים. הרעה השנייה גורמת

(ויקרא כ"ו כו):

וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים לַחֲמֶכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד וְהָשִׁיבוּ לַחֲמֶכֶם בְּמִשְׁקֶל וְאָכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׁבְּעוּ.

(הערה: שני המחזורים – השלישי והרביעי – מכילים את

'ארבעת השפטים הרעים' הנמנים ביחזקאל י"ד, כא

בסדר אחר: "... אֵף כִּי אֶרְבַּעַת שְׁפִטֵי הָרָעִים חֶרֶב וְרָעַב

וְחַיָּה רָעָה וְדָבָר שִׁלַּחְתִּי אֶל יְרוּשָׁלַם לְהִכְרִית מִמֶּנָּה אֶדְם

וּבִהֶמָּה)

נבחן עתה את המחזור החמישי (כז-לט).

ראשית, מסתבר שמחזור זה ממשיך את קודמו.

הפורענות הראשונה הנזכרת בו (פסוק כט):

"וְאָכַלְתֶּם בָּשָׂר בְּנִיכֶם, וּבָשָׂר בְּנֵיתֵיכֶם תֹּאכְלוּ"

היא חסרת כל רקע לכאורה, ועל כן נראה שהרקע הוא

מצור האויב המתואר במחזור הקודם:

"וְהִבַּאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נֶקֶמַת נֶקֶם בְּרִית וְנֹאסַפְתֶּם אֶל עַרְיִכֶם... וְנִתְתֶם בְּיַד אוֹיֵב."

המצור המתמשך והרעב שנגרם בעטיו – משגברו עד ללא

נשוא – הביאו לאותה פורענות המתוארת בפסוק כט.

המשך הפורענות בפסוקים ל-לא:

"וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת בְּמַתֵּיכֶם... וְנִתְתִי אֶת עַרְיִכֶם חֲרָבָה

וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת מִקְדְּשֵׁיכֶם..."

אינו אלא תיאור הניצחון הסופי של האויב, המחריב את

הערים, את הבמות ואת המקדשים, לאחר שהמצור

הכריע את הנצורים.

המשכיות כזאת לא מצאנו במחזורים הקודמים של

הקללות! כל אחד מארבעת המחזורים הללו עומד בפני

עצמו. (כלומר, אמנם יש חזרות על פורענויות מאותו סוג,

כגון נתינה ביד האויבים (כך פסוקים יז, יט, כה) אך

נראה שמדובר באירועים שונים שאין ביניהם המשכיות)

בהתאם לתביעות של פרשת בהר, אז תופר ההרמוניה במשולש היחסים שבברכה: ברכות שניתנו לארץ ולעם יינטלו מהם, וקללות יתפסו את מקומן, וממילא ישתנה אופי הקיום של העם בארצו לרעה.

עתה הבה נבחן כיצד מתואר תהליך זה בכל אחד

מארבעת המחזורים של הקללה במחצית הראשונה:

מחזור ראשון (יד-יז):

מחזור זה פותח במחלות ביבול – כלומר בפגיעה בארץ

(ויקרא כ"ו טז):

וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם בְּהִלָּה אֶת הַשְּׁחָפַת וְאֶת הַקְּדַחַת

מִכְלֹת עֵינַיִם וּמִדִּיבַת נֶפֶשׁ.⁴

והוא מסיים בפגיעה בעם (ויקרא כ"ו יז):

וְנִתְתִי כֹנֵי בְכֶם וְנֹגְפֶתֶם לִפְנֵי אֵיבֵיכֶם וְרָדוּ בְכֶם שְׂנְאֵיכֶם וְנִסְתֶם וְאִין רָדָף אֶתְכֶם.

בין שני אלה מצוי סופו של פסוק טז המקשר בין שתי

הפגיעות הללו, ומתאר את הפגיעה בקיום העם היושב

בארצו כתוצאה משתי הפגיעות גם יחד:

וְזָרַעְתֶם לְרִיק זָרַעְכֶם וְאָכַלְהוּ אֵיבֵיכֶם.

מחזור שני (יח-כ):

סדר הפגיעות כאן הפוך. ראשיתו בפגיעה בעם (ויקרא

כ"ו יט):

וְשִׁבַּרְתִּי אֶת גְּאוֹן עֲזָכֶם

ומסתבר שהכוונה היא לניצחון האויבים את ישראל,

השובר את גאוותם (יש כאן החמרה ביחס למחזור

הקודם: אין כאן רק מגפה לפני האויב אלא גם שבירת

רוח העם). ואחר כך באה הפגיעה בארץ (שגם בה יש

החמרה ביחס למחזור הקודם: אין כאן מזיקים

חיצוניים של היבול, אלא בצורת הגורמת לשביתת הארץ

מלתת את יבולה ואת פְּרוֹתֶיהָ):

וְנִתְתִי אֶת שְׂמִיכֶם כְּבַרְזֵל וְאֶת אֲרָצְכֶם כְּנַחְשָׁה.

ואז בא תיאור הפגיעה בקיום העם בארצו (ויקרא כ"ו

כ):

וְתִם לְרִיק כְּחֶכֶם וְלֹא תִתֶן אֲרָצְכֶם אֶת יְבוּלָה...

מחזור שלישי (כא-כב):

ראשית, הפגיעה בארץ (ויקרא כ"ו כב):

4 רוב הפרשנים פירשו פסוק זה כעוסק במחלות בדם, כלומר כפגיעה בעם. אולם ראב"ע מביא פירוש אחר (אף שאינו מסכים עמו): "ורבים אמרו כי השחפת והקדחת שניים חוליים בזרע (- הארץ), כמו השדפון והירקון". השחפת והקדחת נזכרות גם בקללות שבפרשת כי-תבוא (דברים ל"ח, כב): "יִכְכָּה ה' בְּשַׁחֲפַת וּבִקְדַחַת וּבִדְלָקַת... וּבִשְׁדָפוֹן וּבִירְקוֹן", וכשם שהשדפון והירקון הם מחלות ביבול כך גם השחפת והקדחת. ראה נוספת לפירוש שהביא ראב"ע הוא מביא מסוף הפסוק במקומו: "וְזָרַעְתֶם לְרִיק" – משמע שמדובר בהקשר חקלאי. ואנו נוסיף: גם האמור באותו פסוק לפני כן על השחפת והקדחת, שהן "מִכְלֹת עֵינַיִם וּמִדִּיבַת נֶפֶשׁ" מתאים למחלות ביבול, שהזרע מצפה בכליון עיניים לבוא היבול, אך מחמת המחלות שפגעו ביבול נפשו דואבת מן האכזבה.

השנייה. כמו בסיפור המקראי, כך גם בברכות ובקללות: הדבר המסמן את המעבר למחצית השנייה הוא תפנית דרמטית המשנה את מהלך העניינים שינוי עקרוני.

אלא שדווקא חומרתו המהותית של מחזור זה והתמשכותו על פני תקופה היסטורית ארוכה הן המכילות את זרע השינוי החיובי. מה שלא עשו ארבעת המחזורים הקודמים מצליח לעשות המחזור החמישי. הארץ הנותרת שוממה במשך שנים רבות קרצה בכך את עוון ביטול שבתותיה; העם המוכה בארצות אויביו נכנע ומתוודה על חטאיו, וה' זוכר את בריתו עם העם וזוכר את הארץ, ובכך נרמזת האפשרות לשידוד המערכות ההיסטוריות שישב את העם הגולה לארצו השוממה, להתחלה חדשה. אלא ששיבה זו היא כבר מחוץ לאופק ההיסטורי הבא לידי ביטוי בנאום זה.⁵

אחדותה של המחצית הראשונה

שאלנו לעיל, האם האחדות המאפיינת את המחצית השנייה של היחידה הספרותית קיימת גם במחצית הראשונה שלה. והרי מחצית זו בנויה משני חלקים – שתי פרשות מסורה – שאינם משתלשלים זה מזה, אלא עומדים בניגוד זה לזה! (כלומר, המחצית השנייה כולה מהווה פרשת מסורה אחת, כראוי לאחדותה. המחצית הראשונה, לא זו בלבד שהיא בנויה משתי פרשות מסורה, אלא שההפסקה ביניהן היא בפרשה פתוחה)

ענינו חלקית על שאלה זו כבר בסעיף הקודם: המאחד את שני חלקיה של המחצית הראשונה, והוא עניין מהותי לה המבדיל אותה מן המחצית השנייה, הוא שכל המתואר בה, הטוב והרע, מתרחש בשבת העם בארצו. כתוצאה מכך, מהווים ארבעת מחזורי הקללה במחצית הראשונה בגדר תמרורי אזהרה הניתנים לביטול אם ישוב העם לא-לוהיו וישמע בקולו. ולו כך היה קורה, מה היה אז? אז הייתה הברכה חוזרת! כלומר, הניגוד בין פסקת הברכה לפסקת מחזורי הקללה, מטרתו ביטול הניגוד הזה עצמו! ברקע ארבעת מחזורי הקללה ניצבים פסוקי הברכה כאפשרות הניתנת להשבה. דבר זה אינו

התוצאה הדרמטית ביותר של ניצחון האויב היא זו המתוארת בפסוקים לב-לג:

והשמתני אני את הארץ... ואתכם אצרה בגוים...

אך בכך לא הסתיימה הפורענות: שממת הארץ תימשך זמן רב, במקביל לשיבת העם בגלות (פסוק לד), והעם הגולה יחיה בארצות גלותו חיי פחד נוראים, עד שיאבד בגויים וארץ אויביו תאכל אותו, מלבד שארית שתימק בעוונה (פסוקים לו-לט).

הפורענות שהחלה במחזור הקללות הרביעי הגיע אפוא במחזור החמישי אל תכליתה החמורה ביותר, שאחריה אין עוד חמרה: חורבן וגלות.

10. כך מגדיר הרב הופמן בפירושו את ייחודו של מחזור זה:

האיום החמישי – אבדן גמור של המדינה, חורבן המקדש ופיזור העם...

הגלות היא העונש הקשה ביותר שנועד לאומה. מנותקת מאדמת המולדת ונדחית אל הנכר, לא תוכל לחדש את נעוריה בהיקבצה לעם אחד ובמקום אחד, כי אם יתפזרו אבריה לארבע רוחות העולם, וכך ימשיך כל אחד בפני עצמו את חייו האומללים.

לסיכום, בארבעת המחזורים הראשונים הוכו הארץ והעם, וכתוצאה מפגיעה כפולה זו נפגע אופיו של קיום העם בארצו, אך כל המתואר בהם מתרחש **בשבת העם בארצו**, ועל כן כל המתואר בהם הוא הפיך – ניתן להשבה לקדמותו. בצורת או מגפה לפני אויב הם דברים שיש אחריהם תקומה. אף מצור, קשה ככל שיהיה, עשוי להסתיים בהצלה, כמצור שומרון (מל"ב ו-ז) או כמצור סנחריב על ירושלים (שם י"ט).

אולם במחזור החמישי הכאת הארץ והכאת העם נעשות לאחר ניתוקם זה מזה. הארץ החרבה, הריקה מבניה, מוכית בשממה מתמשכת וקשה, והעם הגולה מארצו, מוכה בארצות אויביו מכה אחר מכה.

פורענות כזאת אינה עוד פורענות זמנית שאחריה ניתן להתאושש. חורבן גמור של הארץ וגלות העם בארצות אויביו הם מכה אנושה שהאפשרות לחזרה ממנה מחייבת שידוד מערכות גמור, הן בנפש העם הנותר לפליטה והן בהיסטוריה האנושית המונהגת על ידי א-לוהי ישראל.

ארבעת המחזורים הראשונים הם אפוא שלבי אזהרה, שנועדו להחזיר את העם בתשובה, ובכך להחזיר לעם את הברכות שנלקחו ממנו. המחזור החמישי אינו עוד בבחינת אזהרה: הוא שלב אל-חזור ובו מתממשת הפורענות הגמורה. מכאן נובע אורכו של מחזור זה ומורכבותו. מחזור זה עומד מול כל קודמיו כשבניהם חוצץ קו ההפרדה בין המחצית הראשונה למחצית

⁵ יש קושי רב בכך שפסוקי הנחמה הבאים בסוף היחידה מותירים את העם בגלותו. הרמז היחיד לשינוי המצב מופיע בפסוק החותם את הנאום: "וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רְאִשֵׁינִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לְהִיטֵל לָהֶם לֹא-לֵהִים אֲנִי ה'". בפסוק זה נרמז שכמו שה' קידש את שמו לעיני הגוים ביציאת מצרים, כך הוא יקדש את שמו בהוצאת ישראל מארצות גלותו. אפשר שהטעם לכך הוא שתיאור גאולת העם והשבתו לארצו במסגרת פסוקי הקללה יקטין את האפקטיביות של האיום שיש בקללה. שכן אם גם המחזור החמישי הוא הפיך, מה בינו לבין ארבעת קודמיו? לפיכך מסתירה התורה את התיאור של גאולת העם, ורק רומזת שהדבר אכן יקרה, אולם בקושי ולאחר זמן רב. יש לזכור שאף הקללות בפרשת כי-תבוא אינן מסתיימות בפסוקי נחמה: הללו באים במרחק פרק (כ"ט) המפריד בין סיום הקללות לבניהם. ואולי הטעם לכך דומה למה שאמרנו כאן (וראה גם הערה 16 לעיל).

אם נבחן האם אף במחזור החמישי של הקללות ניתן להצביע על קשרים ניגודיים לברכות, נמצא שישנם מעט קשרים כאלו, וביחס לאורכו של המחזור הזה כמעט ואינם ניכרים:

המחזור החמישי	פסוקי הברכה
ל וְגַעְלָה נַפְשֵׁי אֲתָכֶם	יא וְלֹא תִגְעַל נַפְשֵׁי
וְהַשְׁמוּתִי	אֲתָכֶם ²⁶
לא מִקְדָּשֵׁיכֶם	וְנִתְתִּי מִשְׁכְּנֵי בְּתוֹכְכֶם
לו וְלֹא אֲרִיחַ	בְּרִיחַ יג
נִיחַחְכֶם	וְאוֹלָךְ
ולֹא תִהְיֶה לְכֶם	קוֹמְמִיּוֹת ²⁷
תְּקוּמָה לִפְנֵי אֲיִבֵיכֶם	

שני הניגודים הראשונים מלמדים על תחום אחד בברכה המתבטל דווקא בראשיתו של המחזור החמישי: השראת השכינה בישראל באמצעות המשכן והקרבת (פסוקים יא-יב). בבוא שעתה של הפורענות הגמורה במחזור החמישי – חֲרַב המקדש ונפסקת עבודת הקרבנות. ועם ביטול הנוכחות הא-לוהית בקרב העם ובקרב הארץ, מתאפשר הניתוק בין העם לארצו בהמשך המחזור הזה.

אולם המכות שמכה ה' את העם ואת הארץ במחזור החמישי אינן עומדות בזיקה לשונית או עניינית לפסוקי הברכה. הסיבה לכך היא שבמחזור זה מנותקים העם והארץ זה מזה, וכל אחד מהם מוכה כשהוא לעצמו. דבר זה כה חמור, שאין הוא עומד כלל בניגוד לברכות. שכן מצען היסודי של הברכות הוא ישיבת העם בארצו, והברכות קובעות את אופי הישיבה הזאת, שתהא מאושרת ונינוחה.

ניתן להיאמר על המחזור החמישי, כפי שביררנו בסעיף הקודם, ואפילו פסוקי הנחמה החותמים את המחצית השנייה אינם מחזירים את הברכה למקומה.

הקשר הזה בין פסוקי הברכה לארבעת מחזורי הקללה במחצית הראשונה בא לידי ביטוי גלוי בפסוקים עצמם: כל אחד ממחזורי הקללה פוגע בחלק מן האמור בברכה, ובכך נרמז כי אם ישראל יקחו מוסר וישובו בתשובה, יתוקן אותו החלק שנפגס בברכה, וזו תשוב במלואה. הניגוד, לעתים הוא ענייני ולעתים הוא מתבטא אף ברמה הלשונית.

11. בין הקללות לברכות:

ארבעת מחזורי הקללות מחזור א

טז וזָרַעְתֶּם לְרִיק זְרָעְכֶם	ה וְהִשִּׁיג לְכֶם דָּיֵשׁ אֶת
יז וְנִתְתִּי פְנֵי בָכֶם	ט בְּצִיר וּבְצִיר זְשִׁיג אֶת
וְנִגְפְתֶם לִפְנֵי אֲיִבֵיכֶם	ח זָרַע
וְנִסְתֶם וְאִין רִדְךָ	ז- וּפְנִיתִי אֲלֵיכֶם
אֲתָכֶם	ח וְנָפְלוּ אֲיִבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם
	לחֲרַב
	וּרְדַפְתֶּם
	אֲת
	אֲיִבֵיכֶם... וְרָדְפוּ
	מְכֶם...

מחזור ב

יט וּשְׁבַרְתִּי אֶת גְּאוֹן עֲזָכֶם	יג וְאֲשַׁבַּר מִטַּת עֲלֵכֶם
כ וְנִתְתִּי אֶת שְׁמִיכֶם כַּבְּרָזַל	ד וְאוֹלָךְ אֲתָכֶם
ולֹא תִתֵּן אֲרָצְכֶם אֶת יְבוּלָהּ	וְנִתְתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם
וְעַץ הָאָרֶץ לֹא יִתֵּן פְּרִיּוֹ.	וְנִתְּנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ
	וְעַץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פְּרִיּוֹ.

מחזור ג

כב וְהִשְׁלַחְתִּי בָכֶם אֶת חֵית הַשָּׂדֶה וְשָׂפְלָה אֲתָכֶם... וְהִמְעִיטָה אֲתָכֶם	ו וְהִשְׁבַּתִּי חֵיָה רָעָה מִן הָאָרֶץ
	ט וְהִפְרִיתִי אֲתָכֶם
	וְהִרְבִּיתִי אֲתָכֶם

מחזור ד

כג וְהִבֵּאתִי עֲלֵיכֶם חָרָב וְנִקְמֹת נֶקֶם בְּרִית וְנִאָּסַפְתֶּם אֶל עָרֵיכֶם	ו וְחָרָב לֹא תֵעָבֵר בְּאֲרָצְכֶם
כד בְּשַׁבְּרֵי לְכֶם מִטָּה לָחֶם... וְאָכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׁבְּעוּ	ט וְהִקִּימְתִי אֶת בְּרִיתִי אֲתָכֶם
	וּיִשְׁבְּתֶם לִבְטַח בְּאֲרָצְכֶם
	וְאָכַלְתֶּם לַחְמְכֶם לְשִׁבְעַת

סיכום

ראינו, שהמחצית הראשונה מהווה יחידה מאוחדת שנושאה הוא הברכות וביטול חלקים שונים שלהן בארבעה מחזורים. לעומת זאת, המחצית השנייה אינה עוסקת עוד בביטול הברכות שבראשונה, אלא בדבר חמור בהרבה: בגלות העם מארצו ובחורבן השניים, כל אחד בפני עצמו. הנחמה הבאה בסוף המחצית השנייה קשורה דווקא לפורענות המתוארת באותה מחצית, שכן ארבעת מחזורי הקללה הראשונים לא הביאו לכניעת לבבם של ישראל ולחזרתם בתשובה, וממילא לא הובילו הללו לחזרה אל הברכות, אלא אדרבה, הביאו למחזור הקללות החמור מכולם. רק המחזור החמישי הוא שהביא ברבות הימים לתשובה ולוידוי, ומכאן – לנחמה.

חלוקת הברכות והקללות לשתי מחציות מתבררת אפוא, כחלוקה עקרונית בין תיאור מאורעותיו של העם היושב בארצו והשולט בגורלו – להיטיב, להרע ולשוב אל הטובה – באמצעות הבחירה החופשית שניתנה לו, לבין מאורעותיו של העם הגולה מארצו והמאבד את היכולת להשיב את הגלגל לאחור כפי שהיה.

הגלות, שממנה סובלים הן העם המוכה והן הארץ השוממה, היא מצב ממושך וקשה, ורק ה', בזכרו את בריתו עם ישראל, עשוי להפסיקה ולחדש את הקשר בין העם לארצו. מימוש דבר זה בחזרת ישראל לארצם הוא מעבר לאופק התיאור הבא ביחידה זו.